

# Sprokkels uit de reservaten

Kris Vandekerkhove



Ook dit jaar werden weer heel wat geïnventariseerd en onderzocht in de Vlaamse bosreservaten. We grasduinen samen met u door de veelheid aan informatie, en pikken er de meest interessante ontdekkingen en bevindingen uit.

## Hazelmuizen in Voeren : the sequel



*De Hazelmuizen in Voeren doen het niet zo goed als vorig jaar*

Naar goede gewoonte rapporteren we in deze nieuwsbrief over het wel en wee van de **Hazelmuizen in Voeren**. De populatie wordt er door de Zoogdierenwerkgroep van Natuurpunt Studie op een gestandaardiseerde wijze gemonitord via nesttellingen langs vaste transecten.

Na het boerenjaar 2007, toen meer dan 250 nesten werden aangetroffen, was het in 2008 een pak minder: in totaal werden er in 2008 slechts 132 hazelmuisnesten aangetroffen, waardoor we weer bijna op hetzelfde niveau zitten als in 2006. In de randen van de bosreservaten was de daling nog iets sterker: van ruim 50 nesten vorig jaar naar 21 nu. Vermoedelijk werd de sterke toename in 2006 en 2007 veroorzaakt door een zeer goede vruchtzetting van allerlei besdragende struiken

(meidoorn, Mirabel, Zoete kers, ...), en daar bovenop zeer veel hazelnoten in 2007. Dat zorgde voor een goede voortplanting en winteroverleving. In 2008 waren er heel weinig sleedoornbessen en hazelnoten (maar wel veel vruchten van meidoorn, Gelderse roos en Hondсроos).

Daarnaast zorgde het natte weer voor een schimmelinfectie bij de bramen, met minder braambessen en een meer open bladerdek als gevolg. Ook de Bosrank leek minder dicht en op heel wat plaatsen hadden brandnetels de overhand gekregen.

Net zoals we vorig jaar niet al te euforisch mochten zijn, moeten we de huidige ontwikkeling ook niet dramatiseren: blijkbaar kunnen er sterke schommelingen optreden in het voorkomen van Hazelmuizen langs de transecten. Echte populatietrends kunnen slechts op langere termijn worden afgeleid.

## Mossen en korstmossen in onze bossen



*Mossenspeurder Klaas Van Dort aan het werk*

Ook afgelopen jaar zijn Klaas van Dort en Peter Kroon weer op speurtocht gegaan naar mossen en korstmossen in onze bosreservaten. Ze deden in totaal vijf reservaten aan. Volgend jaar doen we meer uitgebreid verslag van hun avon-

turen. Voor nu pikken we er enkele opvallende resultaten uit. Wat heel opvallend was, is dat de bosreservaten die botanisch en naar bosstructuur het meest interessant zijn, met name Everzwijnbad en Pruikenmakers in Meerdaalwoud en Bos Ter Rijst, naar mossen en korstmossen niet beter scoren dan de andere : er zijn weinig soorten van de bosbodem aanwezig, en het dood hout is nog te schaars en onvoldoende verteerd om een rijke epifytenflora te herbergen. De bosbestanden zijn ook te gesloten en donker, voor een rijke epifytenflora op de stammen.

Bos Ter Rijst is van deze drie locaties nog het rijkst bedeed, met 48 soorten mossen. Daaronder geen grote zeldzaamheden, maar toch 15 minder algemene soorten, en 9 oud bos indicatoren. Eén van deze indicatoren, Recht palmpjesmos (*Isothecium alopecuroides*) staat als 'kwetsbaar' op de Nederlandse Rode Lijst. Van de 21 opgemerkte korstmossen zijn er 20 algemeen in Vlaanderen. De enige uitzondering is Grauwe runenkorst (*Enterographa crassa*; determinatie bevestigd door Leo Spier), die met minder dan 8 waarnemingen tot de zeer zeldzame Vlaamse epifyten kan worden gerekend (mededeling Dries van den Broeck). Grauwe runenkorst staat op de Nederlandse Rode Lijst in de categorie kwetsbaar.

In Everzwijnbad komen 33 soorten mossen voor, waaronder 6 typische oud-bos-indicatoren, 8 vrij zeldzame soorten en twee zeldzame, met name Neptunusmos (*Lepidozia reptans*) en Gaaf buidelmos (*Calypogeia muelleriana*). Er komen 13 soorten korstmossen voor, onder andere Amoebekorst (*Arthonia radiata*), en Groene veenkorst (*Trapeliopsis pseudogranulosa*). Deze laatste is in Vlaanderen zeldzaam, maar in het reservaat uitzonderlijk algemeen rond stobben en stammen. In Pruikenmakers zijn er slechts 22 soorten mossen vastgesteld en 11 korstmossen. Ook hier weinig zeldzaamheden. Er komen 3 oud-bos-indicatoren voor : Bosklauwtjesmos (*Hypnum andoi*), Groot platmos (*Plagiothecium nemorale*) en Recht palmpjesmos. Deze laatste vonden we ook al in Ter Rijst.

In het Muizenbos werden in totaal 52 mossoorten vastgesteld. Hiervan zijn er 10 zeldzaam en 2 zeer zeldzaam in het Vlaams district, met name Boompjesmos (*Climacium dendroides*) en Kegelmoss (*Conocephalum conicum*). Beekdikkopmos (*Brachythecium rivulare*), Groot vedermos (*Fissidens adianthoides*) en Boompjesmos staan als 'kwetsbaar' op de Nederlandse Rode Lijst. Van de 33 opgemerkte korstmossen zijn alle soorten algemeen in Vlaanderen met uitzondering van Schorsolievlekje (*Porina aenea*) dat vrij zeldzaam is. Op een eik in het oostelijk deel van het reservaat is de zeldzame Grijsgroene stofkorst (*Buellia griseovirens*) aangetroffen. Wat epifytische mossen en korstmossen aangaat is de kernvlakte van het Muizenbos bedroevend arm bedeed: weinig pioniersoorten, geen oud bos indicatoren. Wegens een gebrek aan geschikt substraat zijn dood hout soorten in het Muizenbos afwezig. In schrille tegenstelling tot de epifytenflora moet de terrestrische mosflora als zeer waardevol worden beoordeeld. Er komen verschillende bijzondere blad- en levermossen voor, onder meer de oud bos indicator Struikmos (*Thamnobryum alopecurum*).

Tenslotte nog wat bijzonderheden over de Heirnisse : hier werden 41 mossen (waaronder 9 zeldzame soorten en 6 oud bos indicatoren) en 40 korstmossen vastgesteld. Ook hier weer Groot vedermos en Recht palmpjesmos en ook Boommoss (*Pylasia polyantha*).



Grauwe runenkorst, een zeer zeldzaam korstmos, gevonden op een eik in Bos Ter Rijst.



Gewoon schriftmos (*Graphis scripta*), een fraai maar zeldzaam korstmos en typisch oud-bos relict, gevonden in de Heirnisse

Onder de korstmossen zaten ook een aantal zeldzaamheden : Amoebekorst, Hamsteroortje (*Normandina pulchella*) en het oud bosrelict Gewoon schriftmos (*Graphis scripta*). De laatste twee soorten zijn zeer zeldzaam en staan op de Nederlandse Rode Lijst als 'ernstig bedreigd' en 'bedreigd' gecatalogeerd. Vorig jaar al waren de onderzoekers heel opgetogen over de vondst van Hamsteroortje in Coolhembos, Walenbos en Sevendonk, nu komt er nog een locatie bij. Door de vele oud-bos-indicatoren en de twee bijzondere korstmossen mag De Heirnisse ongetwijfeld als bijzonder waardevol worden beschouwd voor cryptogamen.

### Op speurtocht in Helschot



De Boomklever haalt opvallend hoge dichtheden in Helschot

In het kader van de opmaak van het bosbeheerplan voor het bosreservaat Helschot werden een aantal gerichte inventarisaties gedaan door het studie bureau Arcadis. Een greep uit de interessante vondsten die werden gedaan : Jan Gabriëls vond er bij de broedvogelinventaris niet minder dan 3 koppels Middelste bonte specht. Ook de dichtheid aan Boomklevers (34 broedparen) was er uitzonderlijk hoog. Verder waren er ook broedgevallen van Fluits, Wielewaal en Nachtegaal. Ook in de wereld van de ongewervelden werden door Jorg Lambrechts interessante vondsten gedaan : na 10 jaar werd opnieuw Kleine ijsvogelvlinder vastgesteld, en langs de Rode laak vond hij niet alleen Smaragdlibel en Weidebeekjuffer, maar ook Beekoeverlibel en

zowaar Bosbeekjuffer. Een eerste vluchtige screening van de spinnen leverde alvast vijf Rode Lijst soorten op, waaronder Zwart kaardertje (*Dyctina latens*; RL: Bedreigd). De Vlaamse Werkgroep Bryologie en Lichenologie herbevestigde bij een recente inventaris de aanwezigheid van de zeer zeldzame Geschubde mannetjesvaren en ook onder de paddenstoelen ontdekte Louis Verellen een aantal zeldzaamheden, onder andere Kaneelboleet (RL : Bedreigd). Deze niet onaardige lijst illustreert alvast de bijzondere waarde van dit nieuwe bosreservaat.

### Gefladder in Coolhembos

Dit jaar ontdekten we bij toeval een verslag van een inventaris van vlinders en libellen, uitgevoerd in 2007 in Coolhembos door Natuurpunt afdeling Klein Brabant. (Bij deze een oproep om alle inventarisaties en interessante vondsten in bosreservaten steeds



Bruine korenbout : een zeldzame libel, sinds vorig jaar ook in Coolhembos gevonden

aan het centraal meldpunt door te geven : [bosreservaten@inbo.be](mailto:bosreservaten@inbo.be) !) Zij vonden in totaal 23 soorten vlinders en 18 soorten libellen. Onder de vlinders werden vooral algemene soorten waargenomen, maar ook drie Rode Lijst soorten : Eikenpage, Bruin blauwtje en Grote vos. Van Eikenpage werden 33 exemplaren geteld, steeds in de buurt van eikenbomen. Deze soort is wellicht minder zeldzaam als soms wordt vermoed omdat hij zich vooral tussen en boven de boomkruinen ophoudt. Bruin blauwtje is een zeldzaam geworden soort van schrale graslanden, die in de zuidelijke open graasweiden van Coolhem werd aangetroffen. Ook vorige jaren werd deze soort hier trouwens gezien, wat laat vermoeden dat er zich een populatie heeft gevestigd. Grote

vos is in principe uitgestorven in Vlaanderen. Het is echter een goede vlieger, waardoor er nu en dan waarnemingen zijn van zwervende dieren, zoals ook deze.

Onder de libellen zaten ook een paar opmerkelijke en zeldzame vondsten : Bruine winterjuffer, Plasrombout, Smaragdlibel en Viervlek, en vooral Glassnijder (RL Kwetsbaar) en Bruine korenbout (RL Bedreigd). Van deze laatste werden in totaal 5 exemplaren waargenomen langs een gracht centraal in één van de kleinere hooilandperceeltjes. De dichtstbijzijnde gekende populatie bevindt zich in Wintam. In de lente van 2007 werden in Klein-Brabant echter een aantal nieuwe locaties waarop de Bruine Korenbout voorkomt ontdekt, Coolhem is er daar één van. Ook in 2009 werd de soort in Coolhem gevonden (zoals blijkt op [www.waarnemingen.be](http://www.waarnemingen.be)). Tenslotte geven we nog mee dat er ook 11 soorten sprinkhanen en 6 soorten hommels werden waargenomen. Daaronder bevond zich de zeer zeldzame Bos-hommel, een soort die in Nederland na 1950 nog één keer werd gezien, en ook bij ons zeer sterk achteruit gegaan is en met uitsterven bedreigd is.

### Rare snuiter in Jongenbos

Tijdens terreinwerk in het bosreservaat Jongenbos ontdekte ons veldwerkteam eind 2007 een heel vreemd psychedelisch ding, dat eerder thuis lijkt te horen in een exotisch bos of zeevruchtenschotel. Bij nader inzien blijkt het een paddenstoel te zijn, meer bepaald de Inktviszwam. De soort is oorspronkelijk afkomstig uit Australië en is in 1921 voor het eerst in Europa gesignaleerd. Waarschijnlijk zijn sporen van deze zwam meegekomen met Australische troepen tijdens de Eerste Wereldoorlog, of -iets minder tot de verbeelding sprekend- via woltransporten. De Inktviszwam is een fleurige stinkzwam, die in Australië op houtstobben, boomwortels en op losse bodem met houtresten, zaagsel en houtsnippers groeit. In het Engels is hij gekend als 'octopus stinkhorn' of 'devils claw stinkhorn'. De soort is voor het eerst in de jaren 70 bij ons gevonden, maar duikt op steeds meer plaatsen op. Ze is ondertussen al van ruim 20 locaties bekend.



*Inktviszwam, een Australische inwijkeling*

### Uiterst zeldzame loopkever ontdekt

Op een kapvlakte in het bosreservaat Teuvenenberg in Voeren ontdekte Eugène Stassen onlangs een soort loopkever die met uitsterven bedreigd is in Vlaanderen. Nu gebeurt het nog wel eens dat er nieuwe vindplaatsen van zeldzame kevers worden ontdekt (zie o.a. het artikel over de dood hout kevers), maar bij de vrij intensief bestudeerde groep van de loopkevers is dat toch altijd bijzonder nieuws, zeker bij de grotere soorten van het geslacht *Carabus*. Het betreft hier *Carabus cancellatus*, een vrij grote (ca 25 mm) Midden-europese soort van ijle bossen en kapvlaktes met plekken kale bodem, het liefst in een mozaïek met bloemrijke akkers. Hij was ook al vorig jaar ontdekt vlakbij aan de Nederlandse kant van de grens. De nieuwe verspreidingsatlas voor België vermeldt één recente vindplaats in Vlaanderen, in hetzelfde uurhok als de nieuwe vondst. Deze ontdekking bevestigt de uitzonderlijke waarde van dit bos, ook op vlak van loopkevers. Op Vlaamse schaal is dit nagenoeg zeker de locatie met de grootste diversiteit van dit genus met intussen niet minder dan 7 soorten : *Carabus granulatus*, *Carabus coriacues*, *Carabus monilis*, *Carabus nemoralis*, *Carabus problematicus*, *Carabus violaceus* en nu ook *Carabus cancellatus*.



*Met uitsterven bedreigd in Vlaanderen :  
Carabus cancellatus.*